

ствара свет, али га и именује, а Хранитељ птица храни своје јато такође двојачко: хранећи и чувајући га. Збирка Милице Бакрач садржи једно прећутно уверење да је стварност, у крајњој линији, једноставна, обухватљива барем за човека у различитом преплитању тридесет гласова и слова. И та једноставна, а утолико и окрепљујућа филозофија језика применљива је и на стварност, на све области где се може довести у питање однос између дела и целине. Свакако да птицу можемо до краја разумети тек као део јата, а у јату и њену јединственост: тај спој појединачног, посебног и општег прожима читаву збирку, читаву поетску мисао Милице Бакрач и даје њеном песништву једну оцеловљујућу виталност. Целокупност националног наслеђа схваћена као вечан феномен који је увек тренутан, и универзална, надсветовна раван која се назире у овдашњем и актуелном, отварају могућност да се и поменути Вук Караџић и период Устанка са највише метафизичке равни сагледају као део исте димензије као и средњовековни светитељи или фолклорни јунаци митске древности. Метафизичка раван о којој је реч управо је раван Језика, што значи да занатско ткање текста, златни вез урешен најсјајнијим местима српског наслеђа, има своју паралелу у митском ткању Пенелопе, али и самом божанском чину стварања. Квалитативно виша перспектива, дакле, није ниједна друга до перспектива птице, с чијих небеских висина поглед пада на сваку твар као бремениту потенцијалом једног бољег начина битисања, те, попут Ивана В. Лалића, и ми схватамо да „достојно јест славити стварност”.

Мср Павле З. ЗЕЉИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске студије
pavle.zeljic2@gmail.com

ЖЕДНЕ ПТИЦЕ

Дивна Вуксановић, *На базену*, КОВ, Вршац 2024

Након мемодрамских прича из збирке *Мемо* и метафизичког трилера *Жена са шпайом*, Дивна Вуксановић наставља своју сурову литерарну борбу са дехуманизованим и деморализованим светом. *На базену* је сигурно најоштрије и најбруталније штиво ове ауторке. Она раскринкава контекст материјалистичког и квазихедонистичког извештаченог живота у окружењу ратова, побуна, социјалних немира, глади, геноцида, људског зла сваке врсте. И то је нешто што Вуксановићева као свој литерарни подтекст, у већем или мањем обиму, има у све три своје прозне књиге. У збирци *На базену*, забава обездуховљених маса и фах поједи-

наца један је од сегмената који овај подтекст чине тако видљивим. У једној од прича ауторка сецира ову квазихедонистичку матрицу забављања маса. Говори, тако, да је данашње људе лако забавити, чак једноставније него децу, али уз пресудан услов да забава „сценаристички буде што глупља, како би се остварио комерцијални успех”.

Главно оружје ауторке је јединствена иронија исказана множином детаља. Прецизним описима људи, њихових размишљања, афектација, детаљним описима предмета, појава, простора, односа... Дијалога је мало, јер он у материјалистичком свету пропасти и није потребан, и без њега чујемо галаму у главама јунака и бујицу речи свевидећег, и као смрт хладног приповедача. Никавог ту скривања нема, приповедач нам одмах све каже, до последње ситнице. Све су то, како наратор каже, „међуепизоде које подсећају на смрт”. Иако изгледа покаткад да Вуксановићева снажну иронију води и преко границе сарказма, у тим описима очитују се снажне истине о људским осећањима. Сећања јунака су један од књижевних начина исказивања ових осећања. То су често сећања која, као таласи носталгије, скоро па да узбуркају свест и крв ових отуђених индивидуа. А људска сећања су обично баш таква да одговарају егу онога ко се нечега присећа. Понекад су та осећања јунака стављена у чудан драмски контекст, који им само појачава снагу. Типичан пример тога је реченица из приче „Кључ”, уз причу „Очи” можда и онајбоље, за коју се у првом тренутку не може рећи да говори и о (само)заљубљености, а ипак је ово осећање оно што у причи, у кључном тренутку – ту у близини смртног часа – носи све пред собом. Реченица гласи: „То вече изашли су на концерт, па на чај. Исте ноћи, пошто јој је у шали показао како се користи апаратура за бешумно обијање врата, заједно су провалили у деканат.” Бриљантан и духовит опис заљубљености у сопствену прошлост, која мења човека за читав живот чак и уколико он то не схвата.

Овај књижевни принцип нагомилавања описа који немају никакав непотребни вишак вероватно је најочљивији у причи „Валзери”, која отвара ову књигу и, очигледно плански, даје читаоцима најјаснији увид у књижевни стил Дивне Вуксановић. Прича „Валзери” нам открива одмах тај сновићенски ауторкин стил, који као некакав оксиморон спаја неспојиво, а то су реална преувеличавања, реално и надреално, реалност и фантастика.

Кажемо реална преувеличавања јер је јасно да се ради о преувеличавању, али је јасно и да је све то врло реално, можда се негде управо одиграва, а можда смо му и присуствовали. И ту се и јавља апсурд: има ли преувеличавања и фантазирања и има ли уопште у овим причама реалности као одраза стварности која има контролу над јунаком и његовим размишљањима? Овај књижевни надреализам људске пропасти превазилази надреалистички испољен аутоматизам мисли и није преваходно израз осећања већ јасан одраз спољашњег света и стварности који, и поред на себе усредсређеног јунака, јасно одређују његов живот.

Тај стил надреалистичке фантастике, а још тачније реалистичко-натуралистичке фантастике, служи не би ли осполио ту заједничку црту јунака ове књиге. То је реалистички фанатизам, као њихов водећи принцип. И симболика главне локације, места дешавања свих ових прича, потцртава овај принцип.

Базен као зоолошки врт ретких, богатих животиња, али и оних изопачених, чудних особа, аутсајдера који су и грешком завршили у овом лажном рају. Јер, баш као што је и зоолошки врт слика лажног живота у природи, у суштини затвор за животиње, базени су у овим причама лажни океани, мора, језера, ови спа центри, базени, фонтане, затвори су и борилишта на живот и смрт за људе који су несвесни да су изгубили своју људскост, или да им је она отета. То је свет којем је одузет дух, или га је свет просто изгубио. У овим спа-базенским зоолошким вртovima људи су и посматрани и посматрачи, и луди краљеви и дворске луде истовремено, и мртва деца и послушне животиње, војници и звери, служени и слуге, пси у маскирним прслуцима који добијају „суви колачић као награду за правовремени лавез“, гомила окупљена око базена која се разлети попут инсеката из хотелске собе, практиканти јоге који након ове испразне психофизичке релаксације размишљају да са 42. спрата шишаркама гађају пролазнике јер – шта би друго и радили. Потврђује нам Дивна Вуксановић да је то свет изгубљеног духа, наглашавајући да се и анђели у јатима окупљају тамо где су „људи још поспани и незаинтересовани за сопствене судбине“. И шта год да је подстицај споља, он није довољан да промени оне унутра, на базену, јер смрт која наступи за јунаке је увек изненађење. А она наступа увек. Зато се увек око ових хотела и спа центара води рат (одвија се реалан живот, рекли бисмо), а лажни мир / лажни живот је на базенима, у овим луксузним, или пак запуштеним зоолошким вртovima. Овде нема борбе – ту има само забављања других, самозаваравања себе и ликвидације. Војска, војници који се гомилају и сурови ратови који се константно одвијају око и изван базена и комплекса у којима се базени налазе – чувари су ових изопачених зоолошких вртова. Они су уништавачи живота, природе, који након уништења оног природног крећу и у уништење оног вештачког – јер уништење нема крај уколико се изгуби дух, а он је увек изгубљен када се, као у овој књизи, крене у истраживање „еволуције живота у неживи свет“. У причи „Подкаст“ – базен је и буквално рака – ту су мртва тела и венци, и када је већ рака јунаци лакше извршавају ново убиство, убивши једног између себе, али оног на највишем положају. У овим базенским зоолошким вртovima се и живи и умире – умируће ови још увек (али не задуго) живи остављају да труну, као „гомиле ђубрета“ поред базена, како то истиче ауторка, која, иако логички и наративна јасна, увек у својим реченицама оставља и очигледну вишезначност. У конкретном случају, у „Кључу“ јунакиња на умору погледом тражи на ђубришту остављене кесе у ко-

јима су тела мртве деце, а реченица уистину говори о читавој књизи и животу ових не више ни тако ретких животиња поред базена и у базену. Базен је, како истиче Вуксановићева, „додатни простор за такмичаре” и „својеврсно огледало стварности”. Он је и „бесконачност”, па тако једна од јунакиња жури у инфинити базен док се остали гости не пробуде, надајући се „да ће бесконачност припасти само њој”.

Друге бесконачности нема. Вода које су жедни јунаци, баш као, на први утисак, узгредне жедне птице из приче „Аутор”, у овим причама не постоји. Ту је само базенска, хлорисана вода, некада ледена, у којој започиње рат, некада бела „као да пливаш у детерџенту”, некада прљава или чак испуштена, некада иде у пару са вештачким очима које прате пливаче „као измет”. Она не доноси (нити може донети) наду у прочишћење. Јер шансе за прочишћење су прошле, давно пре ратних сукоба и глади, још у време похлепе и скретања погледа. Адорновска запитаност о томе можемо ли уопште уживати у садашњости након злочиначке прошлости, и не уживамо ли ми тада на сопственим мртвим и мртво-живим ружним телима која, испражњена од смисла, плутају по површини ко зна колико пута пречишћаване базенске воде, по нашим телима која се невидљиво надимају између филтера, тих минуциозних одлагалишта прљавштине нашег света и наших дела.

У једној од прича приповедач нам из првог лица износи своју филозофију: „Возимо се по нарудбини, сунчамо по навици, незвани смо гости хотела званог Живот. Ту је све наопако у односу на смрт. Јер, смрт је лака и жељена као обавеза да се домогнемо мира, да дотакнемо суштину, у пролазу, макар у том претварању из једног у други облик, воде у небо и неба у нас.” Зато једина бесконачност којој ови јунаци и приповедачи теже јесте „инфинити” базен, па стога и њихова мртва тела завршавају у овом бесконачном базену, да би их потом убице, али и несумњиво будуће жртве, одатле претуриле преко ивице крова, баш као отпале шишарке.

Емил Сиоран (Emil Cioran) у књизи *О незгоди бићу рођен* наводи: „Када истрошимо интересовање које смо имали према смрти и кад видимо да из ње више нема шта да се извуче, повлачимо се према рођењу, сучељавамо се са једним на другачији начин неисцрпним понором.” У таквом понору живота несвесно пливају сви ови базенски јунаци, тражећи у тим вештачким водама оне најчистије, топле и хранљиве воде мајчине утробе, жедни новог почетка а без трунке храбрости да се промене и за мрву.

На базену Дивне Вуксановић тешка је књига коју морате прочитати.

Др Предраг З. ЈАКШИЋ
Независни истраживач
Стара Пазова
predragjaksic@gmail.com